

BOSHLANG'ICH SINIF TASVIRIY SAN'AT DARSLARIDA INKLYUZIV TA'LIM METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Egamberdiyev Murod Farhod o'g'li

Qarshi davlat universiteti

Ro'ziyeva Mekka Shuxrat qizi

Qarshi davlat universiteti talabasi

Ro'ziyeva Feruza Shuxrat qizi

Qarshi davlat universiteti talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8008790>

Annotasiya Ushbu maqolada hozirgi kunda inklyuziv ta'lim tizimidagi yangiliklar haqida fikr yuritilib O'zbekiston Respublikasining Prezidenti tomonidan "O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi"dagi maqsad va vazifalariga ko'ra; har bir bola ta'lim olish huquqiga ega ekanligi nazarda tutilgan.

Kalit so'zlar: Inklyuziv, inklyuziy ta'lim, pedagog, ta'lim, inklyuziv bolalar, maxsus ta'lim, integratsiya.

Bugungi kunda taraqqiyot juda tez rivojlanmoqda deyarli har daqiqada sayyoramizning turli burchaklarida o'zgarishlar, yangilanishlar va kutilmagan voqea-hodisalar sodir bo'lmoqda. Vaholanki hozirda ta'lim tizimida sezilarli o'zgarishlar ro'y bermoqda. Shulardan biri ta'lim tizimida inklyuziv ta'limning o'qitish uslubi shakllari qo'llanilmoqda.

Ko'p yillar davomida ta'lim tizimi bolalarni oddiy va nogiron bolalarga aniq ajratdi, ular amalda ta'lim olish va o'z salohiyatlarini ro'yobga chiqarish imkoniyatiga ega bo'lmaganlar, ular oddiy bolalar o'qiydigan muassasalarga olib ketilmagan. Bu vaziyatning adolatsizligi aniq. Maxsus ehtiyojli bolalar boshqa bolalar bilan teng imkoniyatlarga ega bo'lishi kerak. Shuning uchun ular uchun maqbul ta'lim sharoitlarini yaratadigan ta'lim shaklini - inklyuziv ta'limni joriy etish zarurati paydo bo'ldi.

Inklyuziv (fransuzcha *inclusif* — shu jumladan, lotinchadan o'z ichiga oladi — xulosa qilaman, o'z ichiga oladi) yoki kiritilgan ta'lim — umumiy ta'lim (ommaviy) maktablarda alohida ehtiyojli bolalarni o'qitish jarayonini tavsiflash uchun ishlatiladigan atama. Inklyuziv ta'lim bolalarga nisbatan har qanday kamsitishni istisno qiluvchi, barcha odamlarga teng munosabatda bo'lishni ta'minlaydigan, lekin nogiron bolalar uchun alohida sharoitlar yaratuvchi mafkuraga asoslanadi. Inklyuziv ta'lim - bu umumiy ta'limni rivojlantirish jarayoni bo'lib, uning sog'lig'idan qat'i nazar, har bir bolaning ehtiyojlariga moslashish nuqtai nazaridan hamma uchun ochiqligini nazarda tutadi.

Integratsiyalashgan ta'lim bu-diqqat markazida bolaning aynan maktabga kelib ketish muammosi turgan, maxsus ehtiyojli bolaning maktabga qatnash jarayonidir.

Inklyuziv ta'lim tamoyili

1. Insonning qadr-qimmatini uning qobiliyati va yutuqlariga bog'liq emas.
2. Har bir inson his qilish va fikrlash qobiliyatiga ega.
3. Har bir inson muloqot qilish va uni eshitish huquqiga ega.
4. Hamma odamlar bir-biriga muhtoj.
5. Haqiqiy ta'lim faqat haqiqiy munosabatlar sharoitida amalga oshirilishi mumkin.
6. Hamma odamlar tengdoshlarining yordami va do'stligiga muhtoj.
7. Barcha o'quvchilar uchun taraqqiyot ular qila olmaydigan narsadan ko'ra, nima qila olishiga bog'liq bo'lishi mumkin.

8. Turli xillik inson hayotining barcha jabhalarini oshiradi.

Inklyuziv ta'lim tizimi o'rta, kasb-hunar va oliy ta'lim muassasalarini o'z ichiga oladi.

Inklyuzivlik har bir o'quvchini etarlicha qiyin, ammo ularning qobiliyatiga mos keladigan ta'lim dasturi orqali ochishni anglatadi. Inklyuzivlik o'quvchi va o'qituvchilarning muvaffaqiyatga erishishi uchun zarur bo'lgan ehtiyojlar, shuningdek, maxsus shart-sharoitlar va yordamni hisobga oladi.

Yevropada. Yevropaning rivojlangan mamlakatlari, AQSH, Yaponiyaning iqtisodiy, texnologik va axborot imkoniyatlari inklyuziv ta'limni amalga oshirish uchun mavjud maxsus ta'lim tizimi bilan bir qatorda ommaviy ta'lim tizimida parallel maxsus ta'lim muhitini yaratish imkonini berdi. Shuningdek, shahar infratuzilmasini nogironlar uchun imkon qadar qulay qilish, axborot va boshqa to'siqlarni olib tashlash va ushbu toifadagi aholining ijtimoiy hayotdagi ishtirokiga cheklovlarni sezilarli darajada kamaytirish.

Rossiyada. Rossiya Federatsiyasi ta'lim va fan vazirligining ma'lumotlariga ko'ra, 2008-2009 yillarda inklyuziv ta'lim modeli Federatsiyaning bir qator sub'ektlarida turli xil turdagi ta'lim muassasalarida eksperiment sifatida joriy etilmoqda: Arxangelsk, Vladimir, Leningrad, Moskva, Nijniy Novgorod, Novgorod, Samara, Tomsk va boshqa viloyatlar. Bugungi kunga kelib, Rossiya Federatsiyasi hududida inklyuziv ta'limni joriy etish Rossiya Federatsiyasi Konstitutsiyasi, "Ta'lim to'g'risida" Federal qonuni, "Rossiya Federatsiyasida nogironlarni ijtimoiy himoya qilish to'g'risida" federal qonuniga muvofiq amalga oshiriladi.", shuningdek, bola huquqlari to'g'risidagi konvensiya va Inson huquqlari va asosiy erkinliklarini himoya qilish to'g'risidagi Yevropa konvensiyasining 1-sonli bayonnomasi bilan tartibga solinadi.

Bundan tashqari, yangi qonunda erta tibbiy yordam xizmati va ularning og'irligidan qat'i nazar, sog'lig'idagi cheklovlar aniqlangan paytdan boshlab psixologik, tibbiy va pedagogik tuzatish tizimini yaratish ko'zda tutilgan.

Maktabning perimetri atrofidagi koridorlar tutqichlar bilan jihozlangan bo'lishi kerak. Eshiklarning kengligi kamida 80 - 85 sm bo'lishi kerak, aks holda nogironlar aravachasidagi o'quvchi undan o'tmaydi. Nogironlar aravachasidagi bolaning yuqori qavatlarga ko'tarilishi uchun maktab binosida kamida bitta lift, shuningdek, zinapoyalarda liftlar bo'lishi kerak. Sinf xonalarida nogiron bolaga erkin harakat qilish uchun qo'shimcha joy kerak. Nogironlar aravachasidagi bola uchun o'quvchi o'rni zonasining minimal o'lchami (nogironlar aravachasining aylanishini hisobga olgan holda) 1,5 x 1,5 m. Nogiron bolalarning maktab hududida xavfsizligi va to'siqsiz harakatlanishini ta'minlash uchun piyodalar yo'llarining silliq, sirpanmaydigan asfalt qoplamasi ta'minlanishi kerak.

Shu bois O'zbekistonda alohida yordamga muxtoj bolalarni to'laqonli maxsus ta'limga jalb qilish va integratsiya usulida ta'lim olish 2001-2002 yillarda birmuncha faollashdi. Bunga asos Xalq ta'limi vazirligi, Respublika ta'lim markazi, YUNESKO, YUNISEF, "Opereyshen Mersi", "Mersi projekt" nodavlat xalqaro tashkilotlar va O'zbekistonda faoliyat ko'rsatuvchi milliy tashkilotlar, jumladan "UMR", "Ziyo", "Imkon", "Hayot", "Umidvorlik", "YO'rug'lik", "Muruvvat"(Samarqand), "Mezon", "Mehrigiyo", "SHANS", "Nihol", "Korreksion pedagogik Reabilitatsiya markazi" kabilar bilan hamkorlikdagi loyihalar bo'yicha amalga oshirib kelingan ishlar, chora - tadbirlardir.

2000-yil O'zbekistonda inklyuziv ta'limning ilk asosi sifatida Respublika ta'lim markazi maxsus ta'lim bo'limi tomonidan "O'zbekiston Respublikasida alohida yordamga muhtoj bolalar ochiq ta'lim tizimining rivojlantirish chora-tadbir rejasi" ishlab chiqildi. Bu reja

dasturda alohida yordamga muxtoj bolalarni umumta'lim tizimga kiritishning quyidagi tashkiliy asoslari yoritib berildi:

- Ommaviy axborot orqali jamiyat ongini inklyuziv ta'limga tayyorlash;
- Respublikadagi alohida yordamga muhtoj bo'lgan bolalar haqida axborot banki yaratish;
- Barcha turdagi nuqsonli bolalar uchun umumta'lim va yakka tartibda oilalarda o'qitilishi bo'yicha turli xil o'quv metodik adabiyotlar, didaktik vositalar ishlab chiqish va ta'minlash masalalari qayd qilingan.

Yutuqlarimiz:

UNICEF Xalq ta'limi vazirligining defektolog va psixologlarning inklyuziv ta'limdagi roli to'g'risidagi nizomlar loyihalarini ishlab chiqishga ko'maklashdi;

UNICEFning ko'magi inklyuziv ta'lim bo'yicha 5 yillik ish rejasi ta'lim sohasining umumiy rejasiga kiritilishini ta'minladi.

Xulosa qilib, hozirgi davrda kerakli ma'lumotlarni yetkazib berish, zamon pedagogidan zukkolikni, o'z ustida ishlashni, sodir bo'layotgan voqeliklardan xabardor bo'lishni, zamon bilan hamnafas bo'lishni talab qilmoqda. Shu bilan birga, ta'lim va reabilitatsiya jarayonlarini tashkil etishning yagona standartlari, shuningdek, ularni moddiy-texnik, ijtimoiy, psixologik, pedagogik, kadrlar va reabilitatsiya bilan ta'minlash mexanizmlarini ishlab chiqish zarur.

References:

1. O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2017—2021 yillarda O'zbekistonni rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha harakat strategiyasi. 7 yanvar 2017 yil.
2. O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2017—2021 yillarda O'zbekistonni rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha harakat strategiyasi. 7 yanvar 2017 yil.
3. Xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi
4. https://spravochnick.ru/pedagogika/inklyuzivnoe_obrazovanie_v_rf/
5. <https://infourok.ru/inklyuzivnoe-obuchenie-v-evrope-4181380.html>
6. Xolostova YE.I., Dementeva N.F. Sotsialnaya rabota s semey rebenka s ogranichennimi vozmojnostyami. – M., 2009. – 70 s.
7. <https://fayllar.org/2-mavzu-inklyuziv-guruhlarda-predmetli-rivojlantiruvchi-muhitn.html?page=3>
8. <https://www.unicef.org/uzbekistan/uz/inklyuziv-talim>
9. Xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi
10. R.Sh.Shomaxmudova «Maxsus va inklyuziv ta'lim» uslubiy qo'llanma. Toshkent 2011 y.
11. R.SH.Shomaxmudova «Maxsus va inklyuziv ta'lim» uslubiy qo'llanma. Toshkent 2011 y.
12. Mo'minova L.R Inklyuziv ta'lim. Dastur. T., 2014